

Norske Felleskjøp SA

**INNSPILL TIL JORDBRUKSFORHANDLINGENE
2020**

25.02.2020

Innhold

Sammendrag	3
1. Markedsmuligheter for norsk korn	5
1.1. Matkorn.....	5
1.2. Fôrkorn - og proteinvekster til fôr og mat.....	7
Forbruk av norsk fôrkorn fremover - nedskalering melk og andre faktorer	7
Proteinvekster – mulighetsrom og utfordringer	8
1.3. Frakttilskudd som distriktsvirkemiddel	8
2. Areal- og strukturutvikling.....	10
Konkurransen om arealene	10
3. Inntekts- og kostnadsutvikling i kornproduksjonen	11
3.1. Inntektsutvikling	11
3.2. Kostnadsutvikling 2019	12
Økning i kostnader blant større bruk	14
Prognose kostnadsutvikling 2020.....	15
3.3. Hva må til for at korn skal ha utvikling i vederlag til arbeid og kapital på linje med gjennomsnittet i jordbruket?	15
4. Redusere klimagassutslipp, miljøtiltak og økt opptak av karbon.....	15
5. Beredskapslager for såkorn.....	17
6. Forskning	17
7. Investeringsvirkemidler	17
8. Økologisk korn.....	18

Sammendrag.

Nedgangen i kornareal er et generelt utviklingstrekk i hele kornområdet, samtidig som grasarealet går ned i de tradisjonelle grasområdene. Til tross for økte inntekter, viser vederlaget til arbeid og kapital for korn en negativ utvikling sammenlignet med gjennomsnittet for jordbruket. Både små og store kornbruk har over tid hatt en høyere kostnadsutvikling enn inntektsutvikling. Mye tyder på at kostnader forbundet med kornproduksjon er blant de kostnadene i jordbruket som har økt mest. Per daa har korn relativt høy risiko og lav lønnsomhet sammenlignet med konkurrerende produksjoner som gras og ammeku. I kornproduserende områder langt fra mottak øker kostnadene forbundet med innfrakt av korn. Dette svekker randsonene og distriktene i kornområdet. Effekten av slike faktorer er at over tid reduseres oppnåelse av vedtatte landbrukspolitiske mål som landbruk i hele landet, andelen matproduksjon på norske ressurser, matsikkerhet og selvforsyningsgrad. Norske Felleskjøp vil på denne bakgrunn foreslå at avtalepartene prioriterer følgende i jordbruksoppgjøret 2020:

1. Innovasjons- og vekstsatsing for norsk matkorn.
2. Satsing på norsk fôr.
3. En jordhelse- og karbonsatsing for kornareal.
4. Styrke distriktsvirkemidler, herunder fraktordninger i kornsektoren.

1. Innovasjons- og vekstsatsing for norsk matkorn.

Endrede spisevaner må møtes med norsk råvare og norsk foredling, ikke import. Samtidig er det markedsmuligheter for økt norsk matkornproduksjon. Norske Felleskjøp ber om at en gjennom jordbruksforhandlingene og andre arenaer bidrar til en kraftfull satsing på norsk matkorn og matvekster. Tiltak må kontinuerlig fremme dyrking av rette kvaliteter. Sortsutvikling tilpasset etterspørsel og endringer i klima er avgjørende. Muligheter og flaskehals for markeds- og produktutvikling må identifiseres i verdikjeden.

Norske Felleskjøp anbefaler:

- Jordbruksforhandlingene må bidra til lønnsomhet hos bonden for dyrking av matkorn og andre matvekster, jf. våre beregninger senere i dokumentet.
- En forskningsbasert innovasjons- og vekstsatsing der målet er at norsk korn kan ta posisjoner i det norske matmarkedet på områder som i dag utfordres kraftig av import. Dette gjelder både bakevarer og andre ferdigvarer som inneholder korn og andre åkervekster. Se nærmere beskrivelser senere i dokumentet.

2. Satsing på norsk fôr.

Markedsmulighetene for norsk fôrkorn avgjøres av utviklingen i husdyrsektoren. Bedre grovfôr kvalitet vil gi mer rom for å bruke norsk korn i kraftfôret. Det er per i dag økt etterspørsel etter fôrhvete og noe mer fôrhavre, og det må legges til rette for dyrking av de sorter og kvaliteter det er etterspørsel etter.

Økt dyrking av proteinvekster kan erstatte noe importert proteinråvare. Det vil også ha gunstige effekter i et vekstskifte. Norske Felleskjøp anbefaler:

- En samlet satsing på norsk fôr.
- Øke prisen på erter og åkerbønner
- Styrke rådgivning rundt vekstskifte og dyrkning av proteinvekster som erter og åkerbønner.

3. Jordhelse- og karbonsatsing

Jordbruket har inngått en klimaavtale som forplikter næringen til å kutte utslippene med 5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Norske Felleskjøp foreslår at en i jordbruksavtalen legger opp til tiltak for å styrke miljøinnsatsen og for å fremme økt karbonlagring i kornjord. Dette kan gjøres gjennom å

samle viktige tiltak i en «jordhelse- og karbonsatsing». Innretningen bør styrke aktive produsenter gjennom tiltak for god økonomi og god agronomi. Mange kornbønder har gode forutsetninger for å bidra og til å strekke seg mot mest mulig miljøvennlig drift på sitt gårdsbruk. Regionalt miljøprogram (RMP) inneholder tiltak for å nå særskilte miljømål i jordbruket, som kan forsterkes. God drenering er avgjørende for at jorden skal tørke fort opp og for å sikre gode avlingsnivåer.

Norske Felleskjøp anbefaler følgende:

- Samle og utvikle viktige tiltak i en egen jordhelse- og karbonsatsing.
- Sikre at tilskudd til drenering utløser dreneringstiltak.
- Styrke RMP, målrettet mot klimatiltak innen kornsektoren.
- Styrke drenerings og grøftingstiltak i SMIL ordningen for områder som er for særlig utsatte områder for erosjon.
- Styrke rådgivning for gjennomføring av drenering.

4. Frakt som virkemiddel for distriktene.

Fraktordningene i kornsektoren er helt sentrale for å sikre landbruksdrift i hele landet. Både gjennom å stimulere til frakt av kornråvare til kraftfôr i husdyrproduserende områder, og for å sikre frakt av kraftfôr til husdyrprodusentene i distriktene til konkurransedyktige priser. Ifølge SSB har transportkostnadene økt det siste året. Kravet til økt innblanding av biodrivstoff vil bidra til å øke drivstoffkostnadene med mellom 50–60 øre. For frakt av korn fra overskuddsområder til underskuddsområder ligger det for lave satser for transittkostnader inne i fraktordningen.

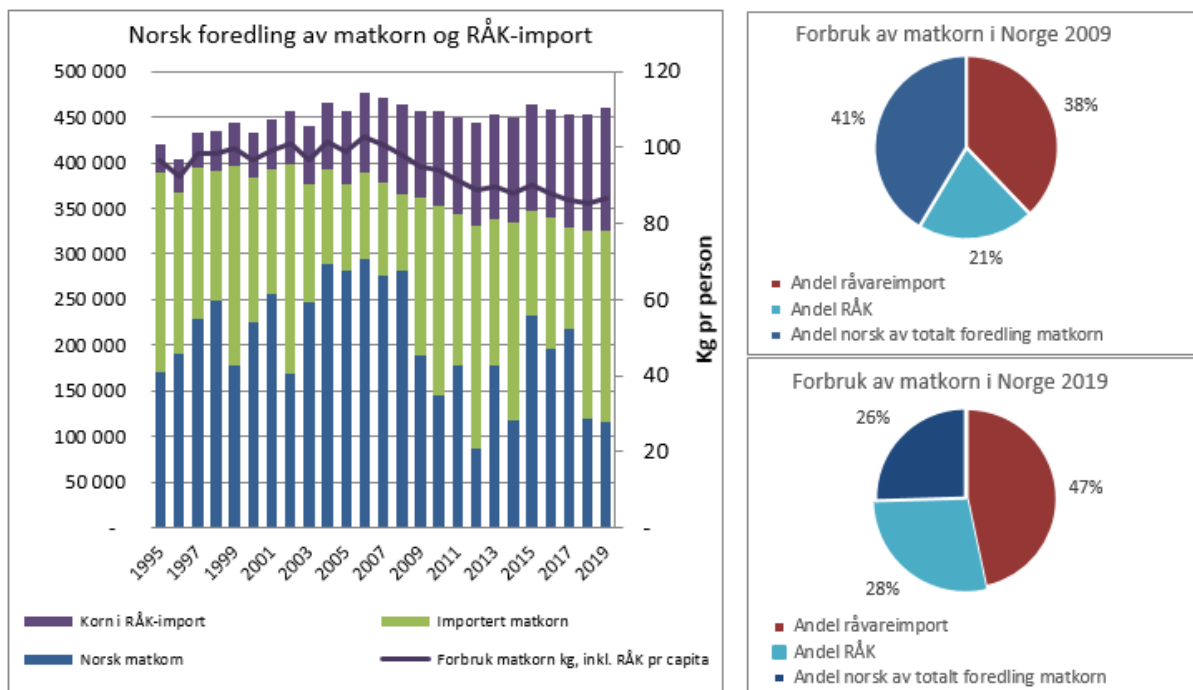
Norske Felleskjøp anbefaler:

- Øke tilskuddet til frakt av kraftfôr med 10 millioner.
- Gjennomgå ordningen for mellomfrakt og styrke den med om lag 12,5 mill. kroner.
- At endringer i anleggsstruktur for kraftfôrfabrikker ikke innebærer utilsiktede omfordelinger av frakttilskudd mellom regioner. Ordningen med frakttilskudd til bonde må sikre utjevning av reelle fraktkostnader. Det kan bli nødvendig med en nærmere gjennomgang av ordningene, der man legger disse prinsippene til grunn.
- En nærmere vurdering av fraktordninger og målprisanlegg for rug knyttet til innføring av strengere regler for innhold av melldrøye i rug og behandling av denne.

1. Markedsmuligheter for norsk korn

1.1. Matkorn

Matkornforbruket per capita er synkende og utgjorde 85 kilo i 2019, inklusive beregnet korninnhold i RÅK-importen. Import utgjør en stadig større andel. Fra 2009 har den norske andelen av forbruket av matkorn sunket fra 41 % til 26 %. Importen via ferdigprodukter, RÅK, er de ti siste årene økt fra drøyt 115 000 tonn til drøyt 150 000 tonn. I 2019 økte importmengden med 6,2 %.

Figur 1. Utvikling norsk foredling av matkorn, RÅK import og forbruk per person. Kakediagrammene viser endringer i sammensetningen av forbruket basert på norsk foredlet, importert råvare og RÅK. (Kilde: Landbruksdirektoratet, omregninger NFK.)

Forbruket av matkorn ved norske matkornmøller er svakt synkende og er for sesongen 2019/20 prognosert til å utgjøre 323 000 tonn. For sesongen 2019/20 er norskandelen forventet å ligge på om lag 50 % eller 160 000 tonn. De siste ti årene er det i snitt 330 000 tonn korn ved norske møller. Norske Felleskjøp legger til grunn at en norskandel på 75 % bør være mulig per i dag, noe som tilsvarer om lag 250 000 tonn, mens tilgangen av norsk vare har i snitt vært på 162 000 tonn de siste 10 årene.

Den økende importen av ferdigvare og halvfabrikata, en svak nedgang i forbruket av matkorn ved norske matmøller kombinert med en underdekning av norsk matkorn, er for en stor del et resultat av at den norske verdikjeden taper mot importkonkurransen. Det ligger med andre ord et betydelig markedspotensial i å styrke konkurransekraften ved å få fram matkorn av rett kvalitet. Dette kan gjøres både gjennom å sikre en økt satsing på dyrking av matkorn med rette kvaliteter, og gjennom en økt satsing på grove kornprodukter i tråd med Helsedirektoratets kostråd.

Det har skjedd en positiv økning i tilgangen av vårhvete i klasse 1, og det er et ønske om å øke tilgangen av klasse 2. Det er normalt ikke underdekning av klasse 3. Det må vurderes hvordan kornkjøperne mest hensiktsmessig kan prisdifferensiere ytterligere i favør av klasse 1 og 2. Forutsetningen er at kostnader for møllene ikke øker og konkurransekraften for norske råvarer og ferdige produkter derved svekkes. Innretningen av matkorntilskuddet og referanseprisen for fastsettelse av tollsatsen innenfor kvoter bør derfor vurderes nærmere for å sikre dette.

Nye høytytende byggsorter er nå konkurransedyktige i lønnsomhet for flere produsenter sammenlignet med vårhvete. Dette gjelder flere steder, men områder som i dag har stedstrekk på matkornet slår det særlig ut (f.eks. Innlandet). Dette har ført til tilbakegang i vårhveteproduksjonen, som er en ønsket kvalitet på bekostning av bygg som det er nok av.

Byggsortene har også vist seg konkurransedyktige i områder der det tradisjonelt har blitt produsert havre. Det er per i dag om lag 50 000 tonn havre i underdekning (både mat og fôr). Det er et potensiale for å sortere ut mer norsk mathavre. Grunnet verdikjedeutfordringer kan det, særlig ved dårlige år, føre til at dette likevel ikke skjer. Norske Felleskjøp foreslår at økonomien i dyrking av havre styrkes i forhold til bygg.

Norske Felleskjøp vil ta til orde for en sterkere satsing på matkorn. Det er markedsrom og det bør stimuleres til økt dyrking av rette kvaliteter og en sortsutvikling tilpasset endringer i klima. I tillegg til ordinære tiltak over jordbruksavtalen mener Norske Felleskjøp at et slik utviklingsarbeid vil kreve at dialogen gjennom verdikjeden styrkes. Produksjonen må videreutvikles i tråd med impulsene fra markedet, og det bør være et mål å utvikle markedet for kvaliteter som kan produseres i Norge. For eksempel vil økt forbruk av bygg og havre til mat kunne ha gunstige miljøeffekter og gi gode helseeffekter for befolkningen.

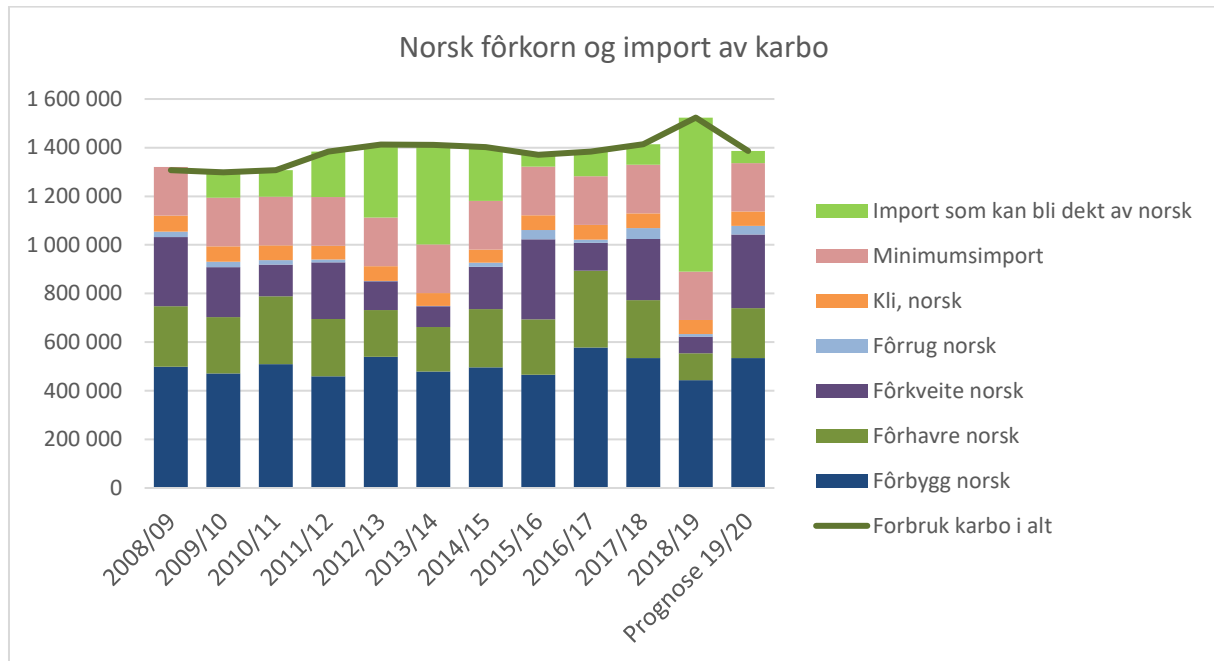
Norske Felleskjøp anbefaler at følgende inngår i en satsing på matkorn:

- Etablere en innovasjons- og vekstsatsing for norsk matkorn:
 - En forskningsbasert innovasjons- og vekstsatsing der målet er at norsk korn kan ta posisjoner i det norske matmarkedet på områder som i dag utfordres kraftig av import. Dette gjelder både bakevarer andre ferdigvarer som inneholder korn og andre åkervekster.
 - Norske Felleskjøp ber jordbruksavtalen legge til rette for å prioritere forsknings-, utviklings- og innovasjonsmidler (gjennom Landbrukets Utviklingsfond, LUF) til en slik satsing.
 - Aktørene i verdikjeden, i tett samarbeid med relevante forskningsinstitusjoner og virkemiddelapparatet, må ta ansvar for en slik satsing for at den skal kunne realiseres.
 - En vil i en slik satsing kunne bygge på funn og konklusjoner fra Utvalg for innovasjon og vekst i grøntsektoren (Grøntutvalget) som ble etablert som følge av jordbruksavtalen 2019. Disse er ikke kjent ennå når dette innspillet skrives.
 - Forbedrede rammebetingelser for sortsutvikling for norske forhold (Graminor) vil måtte inngå i en slik satsing.
 - Rådgiving mot bonde: Satsing på nye arter, sorter og dyrkingsteknikker vil medføre økt rådgivingsbehov og antakelig også nye rådgivingsformer for at bonden skal lykkes. Vurdering av rådgivings- og øvrig kommunikasjonsbehov må inngå i en slik satsing.
- Øke målprisene på mathvete relativt mer enn for fôrkorn.
 - Anbefalingen er å øke om lag 3 øre mer enn økning for fôrkorn, avhengig av samlet fordeling i avtalen mellom målpriser og arealtilskudd.
 - Målpris på matrug anbefales ikke økt ut over målprisøkning for fôrkorn.
 - Vurdere hvordan man mest hensiktsmessig kan legge til rette for at kornkjøpere kan prisdiffensiere ytterligere i favør av klasse 1 og 2. Forutsetningen er at kostnader for møllene ikke øker eller import blir mer attraktiv (jf. Referansepris)
 - Øke matkorntilskuddet slik at det kompenserer fullt ut for økningen i målpriser.
- Arealtilskuddene for korn økes. Se omtale under avsnittet om fôrkorn
 - Vurdere tiltak for at ikke stedstrekk favoriserer bygg i områder egnet for matkornproduksjon, herunder økte AK-tilskudd i sone 3.

- Øke satsene for beredskapslager såkorn med 30 øre.

1.2. Fôrkorn - og proteinvekster til fôr og mat

Markedsbalansen for fôrkorn avviker mye mellom sesonger. I en gjennomsnittlig sesong er det rom for mer norsk korn, mens i gode år er ekspansjonsmulighetene mindre. Kraftfôrbransjen ønsker en minimumstilgang av essensielle råvarer for å kunne lage et kraftfôr tilpasset dagens husdyrproduksjon. Økt produksjon av fôrkorn kan bety at overlaging av korn fra en sesong til en annen må benyttes i større grad enn tidligere.

Figur 2: Figuren viser totalforbruk av karbohydrater, fordelt på norsk fôrkorn, minimumsimport (200 000 tonn). Minimumsimport er etter ønske/krav fra industrien for å sikre ernæringsmessige og helsemessige krav hos husdyra. Det resterende (grønn søyle) er import som kan dekkes av norsk råvare (Kilde: Norske Felleskjøp)

Forbruk av norsk fôrkorn fremover - nedskalering melk og andre faktorer

Mulighetene for økt volum av norsk fôrkorn fremover vil påvirkes av utviklingen i husdyrsektoren og forbruket av kraftfôr, samt sammensetning i fôrseddelen. Høyere ytelse i husdyrsektoren og i melkeproduksjonen, stiller større krav til energi og proteininnhold. Dette har ført til en reduksjon av norsk korn i kraftfôret.

Norske Felleskjøp har laget en framskriving av behovet for karbohydratråvare og rommet for norsk fôrkorn basert på dagens utvikling. Med de forutsetninger vi har lagt til grunn er det beregnet at forbruket av karbohydrater går noe ned fra 2020 til 2025, og er ventet å ligge på nivå om lag som i 2017. Nedgangen er i stor grad knyttet til nedskaleringen av melk, i tillegg til nedgang i fôrforbruket per kilo svinekjøtt og en nedgang i total svineproduksjon. Det er i beregningen videre lagt til grunn en trendmessig økning av kraftfôr per produsert kilo storfekjøtt og melk. For fjørfe videreføres en nedgang i kraftfôrforbruk per kilo, men en økning i totalforbruket og økt produksjon.

Tiltak for å øke norskandelen i fôrseddelen til norsk husdyr vil spille en viktig rolle for videre utvikling og mulighetsrommet for norsk fôrkorn. Bedre grovfôrkvalitet vil gi mer rom for å bruke norsk korn i kraftfôret. En reduksjon i ytelsesnivået i melkeproduksjonen, uten at dette går ut over konkurransekraften til norske meierivarer, vil kunne gi mindre behov for importerte råvarer i

kraftfôret og økt andelen norsk fôrkorn. I dag økt etterspørres det mer fôrhvete og noe fôrhavre. Det vil også være mulig å dyrke noe mer proteinvekster enn i dag, som kan erstatte noe av dagens import av proteinråvare, men omfanget er noe begrenset.

Proteinvekster – mulighetsrom og utfordringer

Endrede spisevaner må møtes med norsk råvare og norsk foredling, ikke import. Dette må sees i sammenheng med markedsmuligheter for og en satsing på norsk matkornproduksjon beskrevet over. Tiltak må kontinuerlig fremme dyrking av rette kvaliteter. Sortsutvikling tilpasset etterspørsel og endringer i klima er avgjørende. Muligheter og flaskehals for markeds- og produktutvikling må identifiseres i verdikjeden.

I en situasjon hvor det er muligheter for overproduksjon av bygg, er det ønskelig å vri produksjonen mot mer proteinvekster også som fôrråvare, og spesielt åkerbønner og erter. Det må være et mål at åkerbønner og erter inngår i et vekstskifte med hvete, på områder som er eget for disse vekstene. Behov for import av andre råvarer ved arealendringer, kostnader/konkurranseskraft, og at kostnader i husdyrproduksjonen ikke økes uhensiktsmessig, må også vurderes. Norske Felleskjøp fremhever behovet økt innsats for å prøve ut nye sorter som er tilpasset norsk klima. I tillegg er det avgjørende å legge til rette for god rådgiving. Norske felleskjøp anbefaler:

Norske Felleskjøp anbefaler:

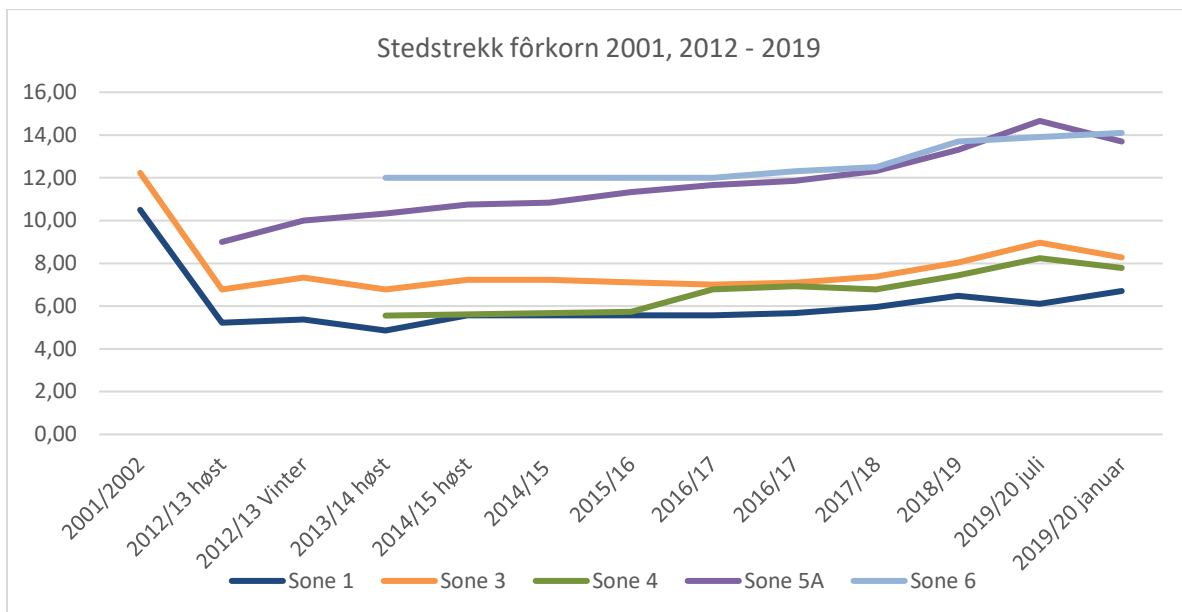
- En samlet satsing på norsk fôr: styrket kornøkonomi, bedre grovfôr, proteinvekster.
- Økt innsats mot sortsforedling tilpasset norsk klima.
- En økning i pris for erter og åkerbønner på 10 øre per kg.
- Styrke rådgivning rundt vekstskifte og dyrkning proteinvekster som erter og åkerbønner.

1.3. Frakttilskudd som distriktsvirkemiddel

Innfrakt korn

Avviklingen av innfraktordningen for korn i 2012 har svekket insitamentene for å frakte overskuddskorn fra innlandet på Østlandet til kyst, ettersom kostnadene ved dette ikke blir kompensert i verdikjeden. Dagens ordning innebærer at det er rasjonelt for aktørene å kjøpe norsk korn i innlandet inntil det volumet som forbrukes på kraftfôrfabrikker i innlandet. Målpris ved kystanlegg er utgangspunktet for videresalg til underskuddsområdene. Tollsats innenfor importkvotene fastsettes med utgangspunkt i målpris og prisnedskrivningstilskudd. Innenfor dagens ordning er derfor kostnadene ved å flytte «overskuddskorn» fra innlandet til kyst henvist til å dekkes av redusert kornpris til bonde (stedskorrigerings).

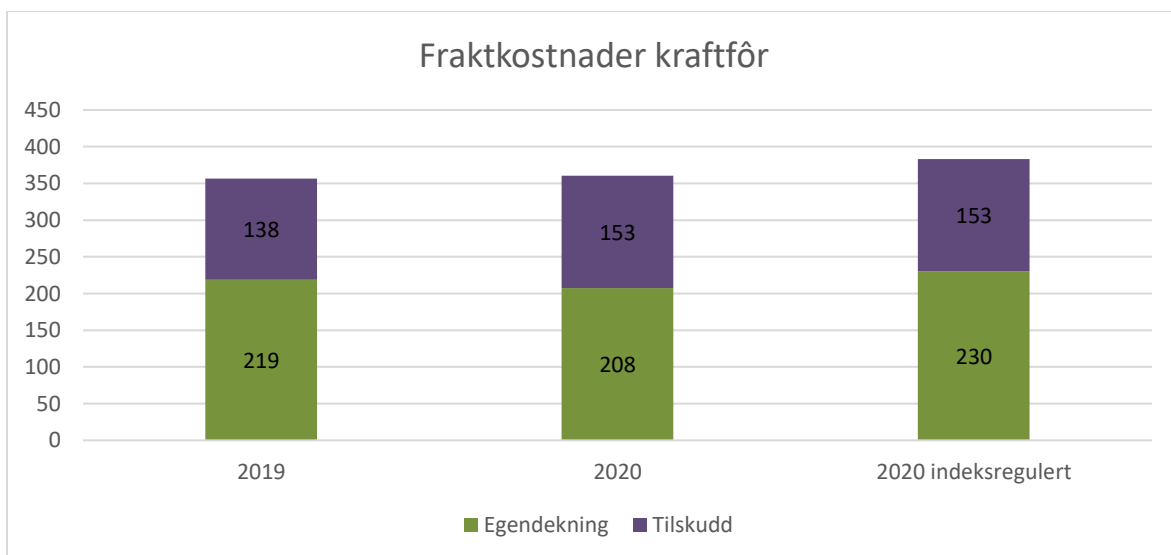
- Norske Felleskjøp foreslår derfor å styrke AK-tilskuddet i sone 3 og 5a som tiltak for å kompensere for denne effekten, men er åpne for bruk av andre virkemidler som kan ha minst like målrettet effekt for å sikre korndyrkingen i berørte områder.

Figur 3. Figuren viser at stedstrekkene i sone 3 ligger høyere enn for sone 1. Denne forskjellen er forventet å øke ytterligere i 2020/21 sesongen (Kilde: FKA)

Frakt av kraftfôr til bonde

Vi har lagt til grunn en nedgang i tilskuddsberettiget mengde i 2020 på 2 % fra 2019. Fra 2020 er det krav om 20 % innblanding av biodiesel, noe som vil utgjøre mellom 50–60 øre merkostnad per liter. Dette er beregnet til å utgjøre om lag 10 millioner i økte kostnader til frakt av kraftfôr. Dette vil komme på toppen av øvrig kostnadsutvikling i transportsektoren og medføre økte betalinger for husdyrprodusenter ved kjøp av kraftfôr.

Figur 4. fraktkostnadene er forventet å øke blant annet på grunn av påbudet om innblanding av biodiesel. Dette vil føre til økte kostnader for husdyrprodusenter ved kjøp av kraftfôr og vises i figuren som egendekning. (Kilde: Norske Fellekjøp/Landbruksdirektoratet)

Våre beregninger viser at transittkostnaden er økt fra 74 kr pr tonn til 76,70 kr pr tonn i 2019. Ordningen har lagt til grunn en transittkostnad på 52,50 kr pr tonn. Med utgangspunkt i volumet i 2017 på 515 000 tonn, er underdekningen i ordningen på 12,463 mill. kr.

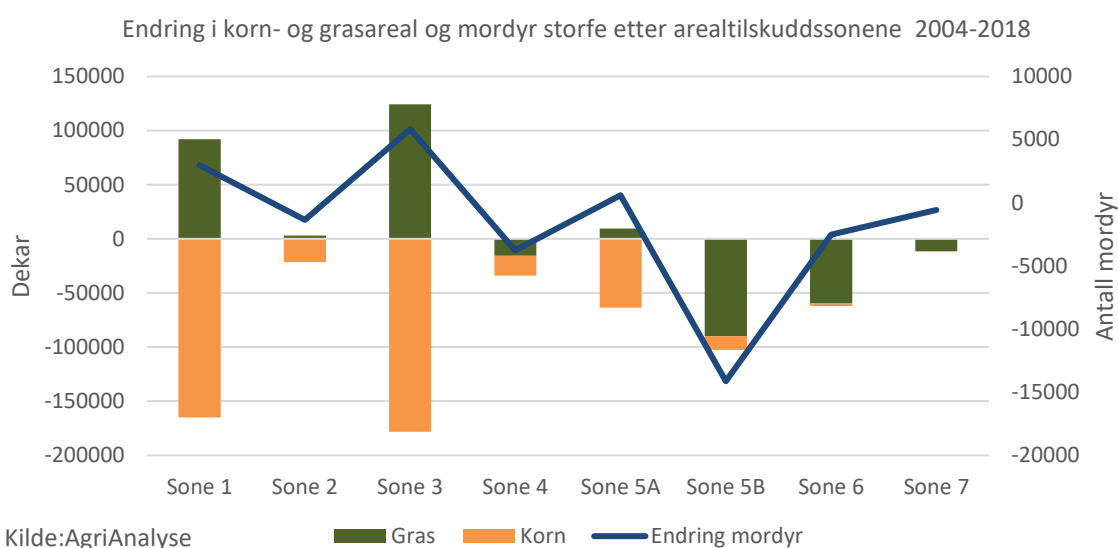
Norske Felleskjøp anbefaler følgende for ordningen med frakt av kraftfôr:

- Øke tilskuddet til frakt av kraftfôr med 10 millioner.
- Gjennomgå ordningen for mellomfrakt og styrke den med om lag 12,5 millioner kroner.
- At eventuelle endringer i anleggsstruktur for kraftfôrfabrikker ikke innebærer utilsiktede omfordelinger av frakttilskudd mellom regioner. Ordningen med frakttilskudd til bonde må være målrettet og innebære likebehandling. Det kan bli nødvendig med en nærmere gjennomgang av ordningene, der man legger disse prinsippene til grunn.
- En nærmere vurdering av fraktordninger og målprisanlegg for rug knyttet til innføring av strengere regler for innhold av melldrøye i rug og behandling av denne

2. Areal- og strukturutvikling

De siste 15 årene, 2004–2018, er kornarealet redusert fra 3,36 til 2,89 millioner dekar, tilsvarende en nedgang på 14 prosent. Den negative utviklingen er et generelt utviklingstrekk i hele kornområdet. I 2018 ble over 80 prosent av kornet produsert i sone 1 og sone 3. I sone 1 har kornarealene blitt redusert med knappe 165 000 dekar (-12%), mens i sone 3 har nedgangen vært på 178 000 dekar (-14 %). I 85 av 90 kommuner i sone 1 og 3 er kornarealet redusert i perioden. Trøndelag (sone 4) skiller seg noe ut ved at nedgangen i kornareal er mindre (5 prosent).

I samme periode har veksten i grasareal nasjonalt vært på 1 prosent, men på Vestlandet og i Nord-Norge er grasareal redusert. Sone 1 har hatt en økning på 92 000 dekar gras (+26 %) og sone 3 en økning på 124 000 dekar (+22 %).

Figur 5. Nedgangen i kornareal et gjennomgående utviklingstrekk i hele landet. Økningen i grasareal i sone 1 og 3 og tilbakegangen på Vestlandet følger utviklingen i morder.

Konkurransen om arealene.

Den økte andelen gras i sone 1 og 3 følger veksten i ammekuproduksjonen. Mellom 2004 og 2018 har det vært vekst i antall morder i storfeholdet i sone 1 og 3, samt en liten vekst i sone 5A. I de andre sonene har en hatt en netto nedgang i antall morder. Nedgangen har vært klart størst i sone 5B med over 14 000 dyr. Andre faktorer som forklarer økningen i grasareal og tilbakegangen i kornarealer er at markedet for gras for salg ser ut til å ha økt, til ammeku, men også til hest. I tillegg er sannsynligvis

små, bratte og dårlig arronderte arealer tatt ut av drift, samt noe nedbygging og omdisponering av dyrket og dyrkbar jord.

I vårt innspill til jordbruksforhandlingene i 2019 gjennomførte NIBIO dekningsbidragsanalyser for sone 1 og sone 3. Disse viste at gras utkonkurrerte korn så lenge kornavlingene var under 450 kg per daa og kornprisen lå under 3,20 kr per kg. Gjennomsnittlig kornavling de siste ti årene ligger på 390 kg per daa. Også for ammekuproduksjonen ble korn utkonkurrert på samme avlingsnivå og med samme kornkvalitet. I begge tilfeller ble det tatt høyde for forskjeller i AK-tilskudd mellom produksjonene. Oppdaterte dekningsbidragsanalyser fra NIBIO viser at konkurranseforholdet mellom gras og korn i like stor grad går i favør av gras. Økningen i faste kostnader som vist annet sted i dokumentet forsterker dette i favør av gras.

Det har vært en strukturutvikling i kornproduksjonen de siste 15 årene. Det har vært en nedgang i bruk under 500 dekar og andelen jord som drives av disse brukene er redusert. Avgangen har vært størst blant bruk under 200 dekar (50–60 %). Bruk som driver 200–299 dekar har hatt en nedgang på rundt 40 %, mens bruk mellom 300–500 dekar har gått ned med ¼. Antall bruk over 500 dekar har økt, men ikke tilstrekkelig for å opprettholde antall bruk eller arealbruken. Kun 10 % av kornbrukene har over 600 dekar, noe som utgjør 974 av 9 954 kornbruk. Struktur- og arealutviklingen i kornproduksjonen er nokså lik i sone 1 og sone 3.

Den nedadgående trenden for kornarealene har vært stabil over år og virkemidlene som er satt inn til nå har ikke snudd eller stabilisert denne utviklingen. Årsakene til nedgangen i norsk kornareal er sammensatte, men en vesentlig faktor er svak økonomi i kornproduksjonen. I tillegg kommer det forhold at endringer i klima og mer ustabile værforhold har gitt økte avlingsvariasjoner eller økt risiko i kornproduksjonen. Med lave marginer som følge av kostnadsveksten kombinert med økt risiko, er det Norske Felleskjøp sin bekymring at omleggingen til gras vil fortsette.

Andelen leiejord er økende og utgjør ifølge SSB i 2017 45% av dyrket jord. Dette gjelder også for kornsektoren¹. Landbruksdirektoratets undersøkelse av leiejordpriser viser at korn øker mer enn gras med priser opp under 400 kr per daa i 2019². En utfordring er at aktive produsenter har bundet opp mye kapital i faste kostnader, og at de dermed har en svak forhandlingsposisjon ved kontraktsinngåelse. Norske Felleskjøp anbefaler derfor å øke tilskudd til aktive produsenter blant annet over RMP og SMIL i tillegg til at arealtilskuddene økes (se kap. 3 og 4).

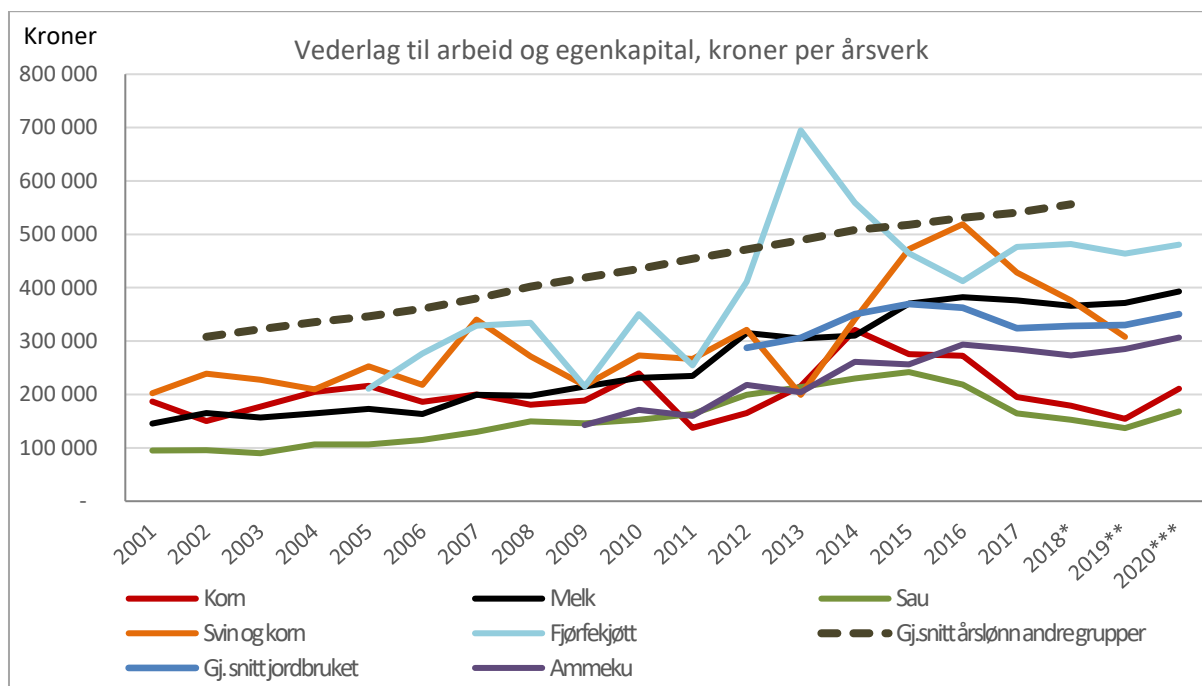
3. Inntekts- og kostnadsutvikling i kornproduksjonen

3.1. Inntektsutvikling

Figur 6 viser at utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital har over tid vært negativ for et gjennomsnittlig kornbruk (ref. bruk 2). De siste 5 årene har et gjennomsnittlig kornbruk hatt en negativ utvikling sammenlignet med gjennomsnittet for jordbruket. Til tross for en prognosert oppgang i vederlag til arbeid og egenkapital i 2020 er likevel etterslepet på 140 100 kr per årsverk. Dette utgjør drøyt 30 øre per kg korn eller 378,4 millioner kroner.

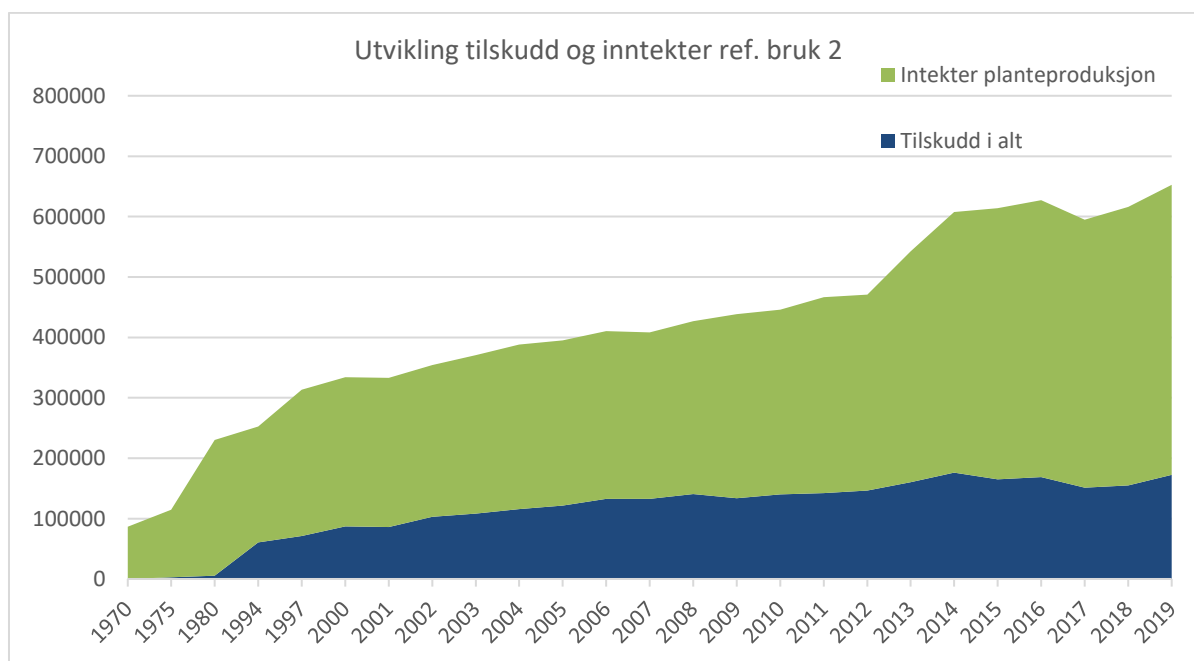
¹ Statistikk fra SSB

² Se vedlegg

Figur 6. Vederlag til arbeid og egenkapital (Kilde: Budsjettnemda)

Figur 7 viser at det har vært en økning i inntektene. Hovedtyngden av økningen kommer fra salg av planteprodukter grunnet noe høyere avlinger og prisøkninger. Andelen tilskudd går ned. På slutten av 2000-tallet utgjorde tilskudd over 33 % av inntektsgrunnlaget mot dagens 25–26 %.

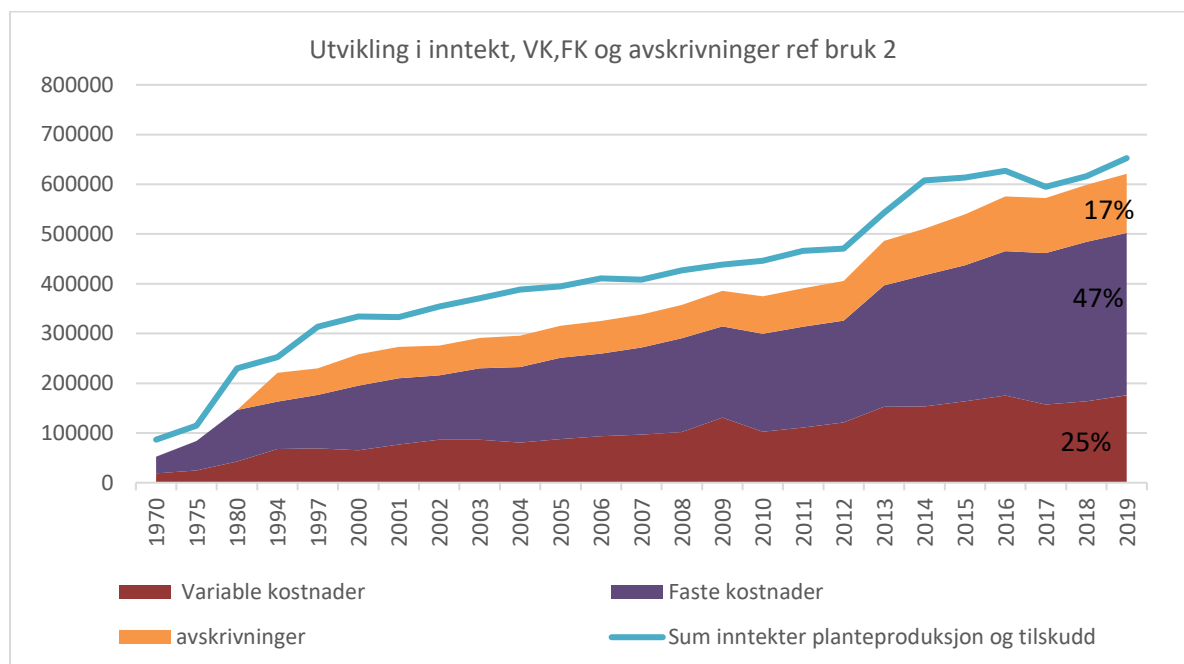

Figur 7. Fordeling av tilskudd og inntekter (Kilde: Budsjettnemda)

3.2.Kostnadsutvikling 2019

Det ligger utenfor vårt mandat å utrede fullgode kostnadsanalyser av alle driftsformer i jordbruket, men vi har indikasjoner på at kostnader som utgjør en vesentlig andel innen kornsektoren, både faste

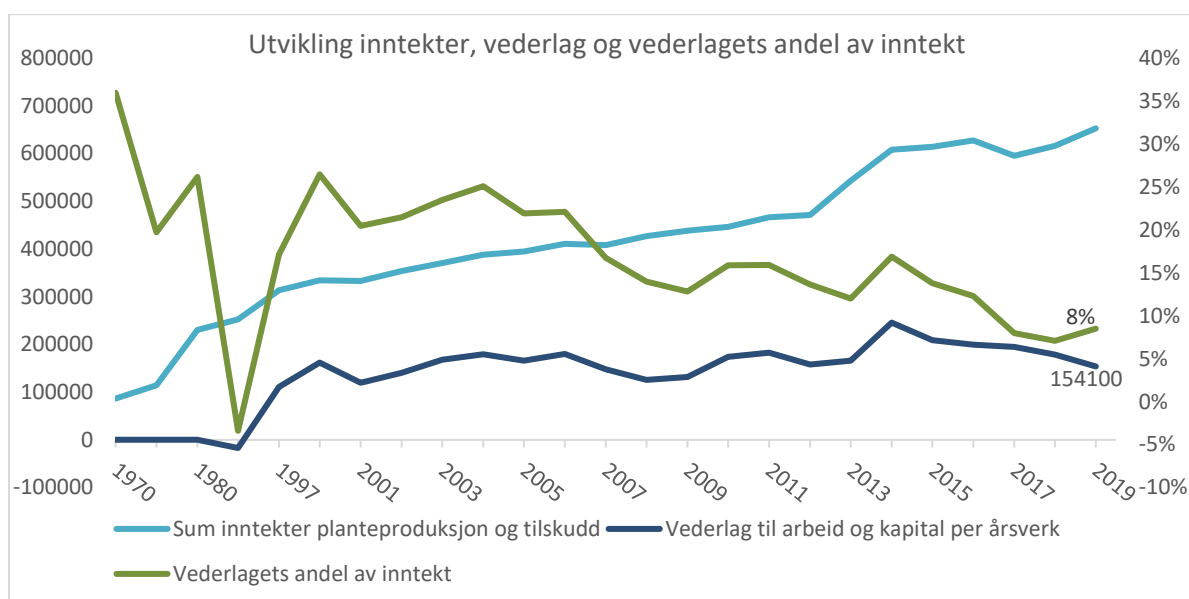
og variable kostnader som gjødsel og diesel, over tid har ligget betydelig over den gjennomsnittlige kostnadsøkningen i jordbruket og KPI. Budsjettnemdas tall viser at til tross for en økning i inntekter hos et gjennomsnittlig kornbruk, er økningen i kostnader større.

Figur 8. Utvikling i inntekter og kostnader for et gjennomsnittlig kornbruk (Kilde: Budsjettnemda)

Figur 8 viser at faste kostnader er de kostnadselementene som har økt mest. I 2019 utgjør faste kostnader i underkant av 50 % av inntektene, mot ned mot 35 % på midten av 2000-tallet. Avskrivninger og faste kostnader utgjør totalt 64 % av inntektsnivået. Maskinleie og vedlikehold er blant de faste kostnadselementene som har økt mest. Dette kan tyde på at det i en periode med relativt lave renter og med økende risiko som følge av klimaendringer og usikre værmønstre, har det vært nødvendig å investere i et operativt driftsapparat som har god kapasitet for å sikre våronn og høsting i løpet av relativt korte tidsperioder.

Kostnadsutviklingen har medført at vederlagets andel av inntektene er redusert. I 2019 utgjorde vederlaget kun 8 % av inntekten. Den sterke kostnadsutviklingen innen kornproduksjonen for gjennomsnittlige kornbruk har over tid redusert marginer og lønnsomhet.

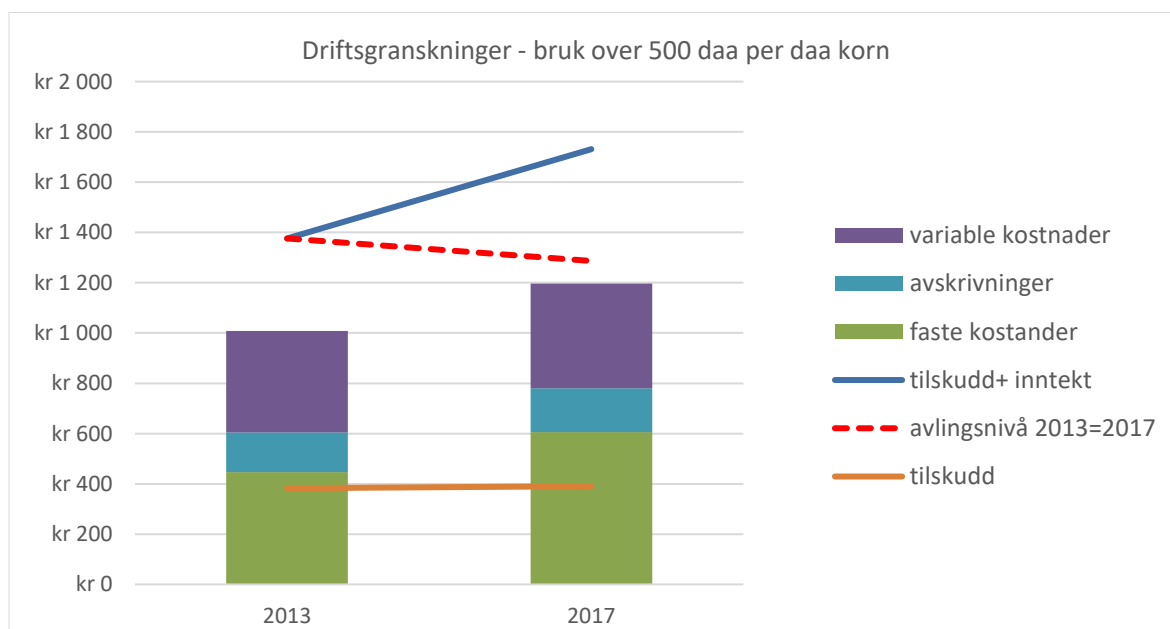

Figur 9. Til tross for økte inntekter er kostnadsøkningen som vist i figur 4 høyere. Dette har ført til at vederlaget ikke har økt tilsvarende og vederlagets andel av inntekten har falt. (Kilde: Budsjettneemda)

Økning i kostnader blant større bruk

Om lag 10 % av kornprodusentene har over 600 daa med korn. Beregninger basert på referansebruk 2 og referansebruk 23 viser at de største kornbrukene oppnår matkornpriser og større avlinger sammenlignet med mindre bruk, slik at de har et høyere dekningsbidrag per dekar.

Driftsgranskningene viser imidlertid at for bruk over 500 daa har faste kostnader, som ikke dekkes av dekningsbidraget, økt med drøyt 30 % siden 2013 (figur 10). Økningen i kostnader er også en utfordring for større bruk ved at det må oppnås stadig bedre resultater per daa.

Figur 10. 2013 var et dårlig kornår og bruket oppnådde en avling på 445 kg hvete og en pris på 2,64 kr per kg. 2017 var et godt år med hveteavlinger på 619 kg og en pris på 2,96 kr per kg. Den røde stiplede linjen viser avling 2013 =2019 med 2019 priser. Dette viser at større bruk må ha stadig høyere avlinger for å oppnå marginer, og at i dårlige år er risikoen for tap økende (Kilde: Driftsgranskningene).

Prognose kostnadsutvikling 2020.

Vår prognose for utviklingen av variable kostnader 2020 er basert på innhentede opplysninger fra leverandører av såkorn, plantevernmidler, gjødsel og diesel. Til tross for en svak krone vil moderate prisøkninger fra leverandører gi en kostnadsøkning på 3–5 % på plantevern, mens det ikke er forventet prisøkninger på såkorn. Til tross for stor usikkerhet om fremtidige oljepriser og valutakurser, legger vi til grunn en økning i dieselpriiser tilsvarende KPI (1,8 %). Gjødselprisene er forventet en nedgang på 8 % første halvår i 2020. På bakgrunn av dette anslår vi at variable kostnader vil bli redusert med drøye 3 øre per kg korn i 2020.

I vurderingen av faste kostnader for 2020 har vi lagt til grunn Norges Bank sin rentebane samt en økning som følger KPI, totalt 1,9 %. Dette gir en økning i faste kostnader 5 øre per kg korn for et gjennomsnittlig kornbruk i 2020.

Norske Felleskjøp anslår en med disse forutsetningene en kostnadsvekst i 2020 tilsvarende 2 øre per kg korn.

3.3. Hva må til for at korn skal ha utvikling i vederlag til arbeid og kapital på linje med gjennomsnittet i jordbruket?

For å sikre det landbrukspolitiske målet om landbruk i hele landet gjennom å utnytte kornarealene til korn, og helst øke produksjonen av etterspurte kornkvaliteter, mener Norske Felleskjøp at et gjennomsnittlig kornbruk må ha et vederlag til arbeid og kapital på linje med gjennomsnittet i landbruket. Som vist over innebærer dette en økning i kornsektoren på 378,4 millioner kroner. En slik økning vil bidra til at gjennomsnittet for jordbruket øker. For å kompensere for denne effekten slik at et gjennomsnittlig kornbruk ikke blir liggende under gjennomsnittet i jordbruket er det nødvendig med ytterligere 23 millioner.

Dersom et gjennomsnittlig kornbruk skal ha samme vederlag til arbeid og kapital basert på 2019-tall, må inntektssiden til kornprodusentene økes med 401, 4 millioner eller 32 øre per kg korn.

Vår prognose for kostnadsveksten for 2020 viser en økning tilsvarende 2 øre per kg korn. Dersom et gjennomsnittlig kornbruk skal ha et vederlag til arbeid og kapital på linje med gjennomsnittet i jordbruket i 2020 innebærer dette at kornøkonomien må styrkes med 34 øre per kg korn.

Norske Felleskjøp understreker behovet for å styrke kornøkonomien vesentlig i årets forhandlinger. Vi anbefaler at økningen fordeles på kornpris og AK-tilskudd. For å sikre at det stimuleres til økt produksjon av kvaliteter det er etterspørsel etter, anbefaler vi at mathvete og havre økes med henholdsvis 3 øre og 6 øre mer enn bygg og rug.

Som følge av høyere og økende stedstrekk i sone 3 og 5a vil (se kapittel 1.3) anbefaler Norske Felleskjøp å øke arealtilskuddet mer her enn i de øvrige sonene. (Sone 2 og 3 har i dag lik sats, dette videreføres).

4. Redusere klimagassutslipp, miljøtiltak og økt opptak av karbon

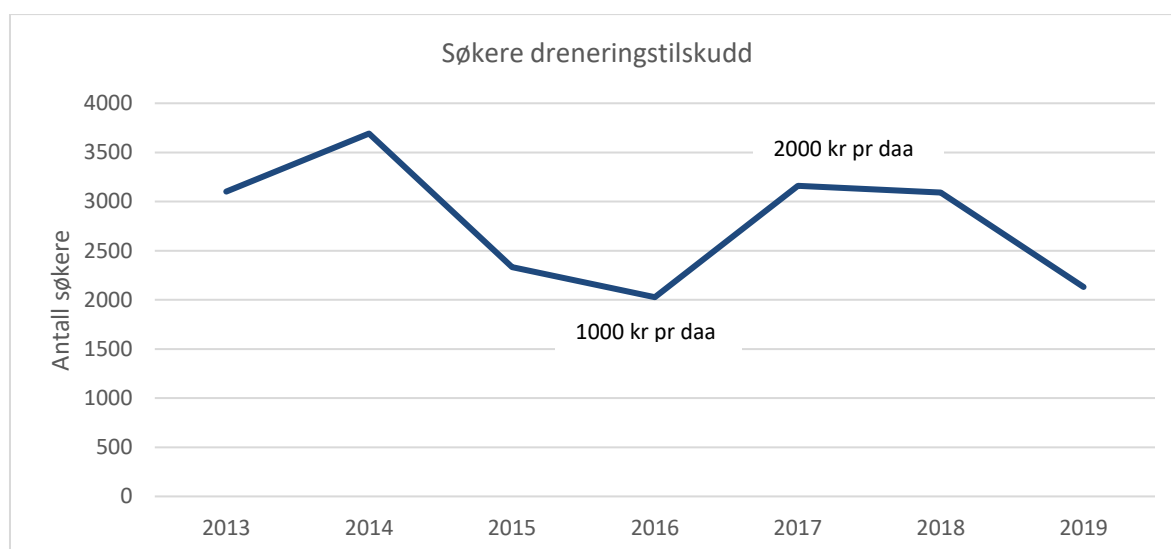
Jordbruket har inngått en klimaavtale, som forplikter til å kutte utslippene med 5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter, men kan også bidra gjennom å binde opp mer karbon. Regjeringens Klimakur 2030 lister opp 16 tiltak for jordbruket. Mange kornbønder har gode forutsetninger til å bidra til dette og til å ha en mest mulig miljøvennlig drift på sitt gårdsbruk. Regionalt miljøprogram (RMP) inneholder tiltak for å nå særskilte miljømål i jordbruket. For å styrke muligheten for norske kornbønder å bidra, foreslår Norske Felleskjøp en styrking av tiltakene i RMP som er knyttet til korn.

Økt karbonlagring i landbruksjord ansees som et viktig klimatiltak. Det er anslått at dersom landbruket tar i bruk allerede kjente praksis, vil det være mulig å binde vesentlige mengder karbon. Et rikt jordliv er en forutsetning for at det skal være mulig å bygge opp og lagre karbon i jorden. Innhold av mold, biologi og jordstruktur henger tett sammen. Begrepet jordhelse har etablert seg som en samlebetegnelse for dette.

Norske Felleskjøp foreslår å se på mulighetene til å fremme økt karbonlagring i kornjord, eksempelvis gjennom å samle noen viktige tiltak og løfte dem frem i en «jordhelse- og karbonsatsing».

Å styrke satsingen på klima- og miljøtiltak vil bidra til en mer miljøvennlig drift hos norsk kornbønder. De vil være like relevante for små som for store bruk. I tillegg kan det være med å bygge spennende fagmiljøer for kornbonden. Å styrke arbeidet for bedre jordhelse vil svare ut mange av agronomiske utfordringene forbundet med kanaliseringspolitikken i kornområdene.

Forskning viser at man kan forvente lengre vekstsesong i årene fremover og mer ekstremvær. Da vil god drenering bli enda mer avgjørende for at jorden skal tørke fort opp og for å sikre gode avlingsnivåer. NIBIOs jordsmonnstatistikk viser at nesten halvparten av jorda i Norge har selvdrenerende jordsmonn, og mer enn halvparten har behov for drenering. I 2010 anslo SSB at i overkant av 800 000 daa jordbruksjord hadde behov for å fornye dreneringa. Siden 2013 er det gitt tilskudd til om lag 250 000 daa. De siste årene har søkere til dreneringstilskudd gått ned.

Figur 11. Antall søkere til dreneringstilskudd går ned i 2019. Til og med 2016 var tilskuddet 1000 kr per daa. Dette ble økt til 2000 kr per daa i 2017. Som følge av dette økte antallet søknader (Kilde: Landbruksdirektoratet)

Norske Felleskjøp mener de er avgjørende at jordbruket blir oppfattet som en partner i utviklingen av et klimavennlig samfunn og foreslår følgende for kornsektoren, tiltak som også vil stimulere aktive produsenter til fordel for jordeier:

- Styrke RMP forbeholdt klimatiltak innen kornsektoren.
 - Fremme økt karbonlagring i kornjord, eksempelvis gjennom å samle noen viktige tiltak og løfte dem frem i en «jordhelse- og karbonsatsing».
- Styrke dreneringstiltak i SMIL ordningen for områder som er for særlig utsatte områder for erosjon. Tilskuddet bør utgjøre en utløsende prosentandel av investeringsbehovet.
- Vurdere å legge om tilskudd til drenering som 40 % andel av dokumentert investeringskostnad. Sekundært øke satsen til 2500 kr per daa.
- Styrke rådgivning gjennomføring av drenering.

- Endring i klima vil kunne krever andre kornsorter for å øke produksjon og avling. Dette forutsetter at det satses videre på forskning på og utvikling av klimatilpassede kornsorter for norsk forhold.

5. Beredskapslager for såkorn.

Norske Felleskjøp har i tidligere års innspill redegjort for såvaresituasjonen og svakheter ved dagens ordning. Avtalepartene vedtok i fjorårets avtale å øke bevilgningen fra 3,7 millioner kroner til 6,3 millioner kroner og satsen fra 60 øre per kg til 90 øre per kg. Imidlertid anslår Felleskjøpet Agri kostnadene til å ligge på 1,20 kr per kg. Det pekes også på at midlene til overlagering må økes i tråd med satsene, slik at ordningen ikke begrenses av for lite bevilgede midler. Videre pekes det på at ordningen i dag kun omfatter vårkorn, og at også høstkornkvantumet også bør være med i beregningsgrunnlaget for ordningen. Dette er sentralt fordi det er i år med stort høstkornsalg og deretter vinterutgang at behovet for beredskapslager av såkorn er størst.

Norske Felleskjøp anbefaler at satsene for lagring av såkorn til beredskap økes med 30 øre per kg til 1,20 kr, og at i det totale volumet for ordningen også inkluderer høstkorn.

6. Forskning

Mål om å øke norskandelen i fôret vil kreve betydelig innsats både innen fôrutvikling og bedret agronomi. Endrede spisevaner må møtes med norsk råvare og norsk foredling, ikke import. Norske Felleskjøp peker på behovet for en innovasjon- og vekstsatsing for å styrke utvikling av plantebaserte produkter for norske forbrukere. Forskning og utvikling vil være en sentral del av en slik pakke. Det ligger et betydelig potensial langs hele verdikjeden. På åkeren; gjennom å utvikle metoder for økt presisjon, dokumentasjon, kvalitetsutvikling og tilpasset rådgiving. Et sentralt forskningsprosjekt i denne sammenheng, som ble innvilget av Norges Forskningsråd i 2019, er prosjektet Kornmo som styrker digital rådgiving. Utvikling av nye plantesorter tilpasset norsk klima og endringer i klima er avgjørende. Dokumentasjon av råvarenes klimaavtrykk og ernæringsmessige egenskaper er en nødvendighet for å styrke konkurransekraften i et stadig mer krevende forbrukermarked. Det er behov for å bidra til teknologiutvikling og kunnskap i foredlingsindustrien slik at potensialet ved å bruke norske råvarer som dyrkes og kan dyrkes i vårt klima tas ut.

Norske Felleskjøp vil på den bakgrunn anbefale en økt forskningsinnsats som prioriterer:

- Tiltak i utviklingsprogrammet og forskningsmidler over jordbruksavtalen (LUF) til en plantebasert innovasjons- og vekstpakke, basert på norske råvarer. Dette må ses i sammenheng med anbefalingene fra «grøntutvalget»
- Jordhelse- og karbonlagring.
- Sortsutvikling.
- Digitale verktøy for rådgiving.
- Fôrutvikling for å heve norskandelen.

Det bør videre stilles større krav til formidling til bønder slik at forskningsresultater fortere kan tas i praktisk bruk.

7. Investeringsvirkemidler

Økningen i faste kostnader, avskrivninger og gjeld er som vist over betydelig i kornsektoren. I en periode med relativt lave renter og med økende risiko som følge av klimaendringer og usikre

værmønstre, har det vært nødvendig å investere i et operativt driftsapparat som har god kapasitet for å sikre våronn og høsting under relativt korte tidsperioder.

Investeringsvirkemidler bør bidra til at driftsapparat som lager og tørkekapasitet blir prioritert, inkludert enklere tiltak for økt bufferkapasitet. Det er et behov for å øke bufferkapasiteten på gård som følge av økt innhøstingskapasitet og stadig større utfordringer med været i innhøstingsperioden.

8. Økologisk korn

Norske Felleskjøp vil understreke Norge har gode forutsetninger for å få utviklet fullgode og rasjonelle verdikjeder innen økologisk kraftfôrproduksjon basert på norske ressurser. Tilskudd til frakt av økologisk korn er helt avgjørende for at økologiske kornprodusenter kan få frem sine varer til mottaksanlegg for økologiske varer. Tilskuddet ble ikke blitt justert ved gjennomgangen av fraktordningene for korn og kraftfôr i 2012, og kostnadsveksten har vært betydelig. Dette veltes i dag direkte over på økologisk kraftfôrpris og på generelle økninger på alt kraftfôr. Frakttilskudd for frakt av økologisk korn går rett til bonden. En økning av satsene vil dermed virke gunstig inn på økonomien i økologisk korn.